

Cygan, Marian Jerzy

"Dzieje braci mniejszych kapucynów na Litwie 1756-1993", Antoni Pacyfik Dydycz, Rzym 1994 : [recenzja]

Studia Teologiczne 14, 420-422

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

korzystania z jego podręcznika. Píše on tam: *zmierzając do tego, by studenci poznali całość materiału w danym roku akademickim o wymiarze dwóch godzin tygodniowo, wykładowca podaje materiał zawarty w części pierwszej, a studenci indywidualnie przyswajają sobie dodatkowo drugą. W następnym semestrze wykładowca podaje na swych godzinach część trzecią, a słuchacze ponadto zapoznają się z czwartą. W ten sposób do końcowego egzaminu przystępują z opanowanym całym materiałem* (s. 301).

Wobec braku podobnych opracowań na polskim rynku księgarskim, podręcznik ks. Eugeniusza Mitka zasługuje niewątpliwie na uwagę i jest warty polecenia nie tylko studentom, mającym w ramach studiów przedmiot zwany pedagogiką, ale również duszpasterzom i katechetom, którzy są pedagogami praktykami. Wymaga on jeszcze wielu poprawek i udoskonaleń, ale bez pierwszego kroku nie można by było czynić dalszych.

Ks. Adam Skreczko

Antoni Pacyfik Dydycz, bp., OFM Cap., *Dzieje braci mniejszych kapucynów na Litwie, 1756-1993*. Rzym, „Orzeł Biały”, 1994, 8° ss. 223, il. 12, mapy 4.

Autorem rozprawy jest aktualny biskup diecezjalny Drohiczyzna n/Bugiem, rodowity Podlasiak. Stanowi ona zupełną nowość w polskiej i litewskiej historiografii kościelnej. Otrzymujemy w niej kompletną i opartą na źródłach monografię dziejów kapucynów na Litwie, zakonu zrosniętego mocno od ponad trzystu lat z historią i kulturą Polski, w tym szczególnie w wiekach XIX i XX z Kościołem na ziemi podlaskiej. Autor był wprost predestynowany przez los do podjęcia tego tematu jako że wyjątkowo miał dostęp do źródeł archiwalnych na Litwie i w Rzymie, bez których tego rodzaju praca w ogóle nie byłaby możliwa. Właśnie ta źródłowość nadaje rozprawie ogromną wartość, czyni ją samą swego rodzaju historycznym źródłem. Również sposób wykorzystania źródeł zasługuje na uznanie. Posłużono się w pracy metodą obiektywnej analizy faktów z uwzględnieniem ogólnego tła historycznego i franciszkańskiego charakteru opisywanego zakonu, a dostarczony w opracowaniu komentarz znajduje ogruntowanie w bazie źródłowej, występujące w nim wnioski nie przekraczają wyznaczonych przez nią granic. Spoista struktura pracy, przejrzystość stylu językowego, odpowiednie dopracowanie drobniejszych szczegółów, poprawność licznych odsyłaczy i przypisów, estetyczna graficzna szata książki wzmagają jej naukowe walory.

Rozprawa składa się z czterech rozdziałów, wstępu, zakończenia, wykazu źródeł i literatury, dokumentalnego dodatku oraz zawiera kilka map i kilkanaście zdjęć o znaczeniu historycznym. We wstępie autor wyjaśnia, że to pragmatyka życia, mianowicie osobisty kontakt z Litwą z czasów sowieckiego imperium z racji pełnionego przezeń osobowiazku doradcy przełożonego generalnego w Rzymie dla krajów za tzw. *żelazną kurtyną*, stworzył mu sposobność do zajęcia się tematem. Tu także charakteryzuje on wykorzystane źródła i literaturę. Kwerendą zostały objęte różne europejskie archiwa, a przede wszystkim: archiwum generalne zakonu kapucynów i księży marianów w Rzymie; archiwa prowincjonalne prowincji kapucyńskich: nadreńsko-westfalskiej, bawarskiej i warszawskiej; państwowe archiwa

w Wilnie i w Petersburgu, tutaj pośredniczyli historycy A. Gelźnis i A. Piateczyc. Podstawowe znaczenie dla tematyki posiadają zbiory wileńskie i rzymskie, głównie kapucyńskie. We wstępie autor objaśnia szerzej konstrukcję pracy motywując to specyfiką dziejów kapucynów na Litwie, wspólnoty liczebnie słabej, lecz ogromnie aktywnej na polu duchowym oraz unikalnością opracowanych po raz pierwszy dokumentów, jak np. autobiografia Jana Kazimierza Kuderkiewicza-Kudirki, zasłużonego zarówno dla rozwoju kapucynów w Polsce jak i na Litwie, zmarłego w 1941 czy też zasoby archiwalne z Wilna. Merytorycznie i chronologicznie uporządkowany wykaz źródeł drukowanych i rękopiśmiennych obejmuje aż dwadzieścia stron. Na publikowane składają się urzędowe dokumenty Stolicy Apostolskiej i władz zakonnych a także główne dokumenty odnośnie historii Kościoła katolickiego na Litwie. Źródła nie publikowane sięgają roku 1912, pierwszym z nich jest list z 18 XII 1912 komisarza generalnego zakonu kapucynów w Królestwie Polskim bł. Honorata Koźmińskiego do generała zakonu. Wykaz literatury przedstawiono na sześciu stronach, zawiera on sto dziesięć pozycji, dziesięć z nich jest autorstwa A.P. Dydycza. Prawdopodobnie przez zwykłą nieuwagę nie opatrzone niektórych nazwisk skrótem wskazującym na przynależność do zakonu kapucynów (J. Cygan, L.J. Gadacz); dotyczy to przede wszystkim Waleriana Magniego (1586-1661), który pierwszy ze wszystkich kapucynów postawił nogę w 1636 na ziemi litewskiej i zaprezentował się na niej pod każdym względem imponująco, do czego zresztą w tekście autor nawiązał. W aneksie znajdują się wykazy stanu osobowego zakonników dystryktu litewskiego kapucynów i biskupów na Litwie Kowieńskiej w latach 1918-45 oraz kalendarium działalności litewskich kapucynów od 1921 do 1993, przez długie lata pod prześladowaniem sowieckim i wykaz mniej znanych terminów z zakresu życia zakonnego.

Gdy idzie o treść poszczególnych rozdziałów, to pierwszy z nich posiada charakter wstępny, przedstawiono w nim historyczne tło obecności w dawnej Litwie chrześcijaństwa, kościelnych struktur, działalności zakonów, także franciszkańskich. Właściwa historia kapucynów na Litwie rozpoczyna się w drugim rozdziale, w którym omówiono osiedlenie się kapucynów w Wielkim Księstwie Litewskim w drugiej połowie XVIII wieku, z uwzględnieniem zarysu dziejów tego zakonu w Europie i w świecie, w szczególności zaś w Polsce. Nie wszystkie próby wprowadzenia kapucynów na Litwę powiodły się, względnie udanymi były starania wokół założenia klasztoru w Lubieszowie w powiecie pińskim i w Jurewiczach w powiecie mozyrskim. Pełnym sukcesem zakończyły się zabiegi podjęte w okresie Republiki Litewskiej po 1918. W czasach I Rzeczypospolitej wielu Litwinów należało do polskiej prowincji kapucynów, m.in. Józef Maksym Tarejwo, kapelan powstania styczniowego, stracony 19 VII 1864 na Wale Konińskim. Słusznie autor poświęcił im sporo uwagi. Z inicjatywy oddolnej, dzięki staraniom kapucyna J.K. Kuderkiewicza-Kudirki, w 1924 r. doszło do założenia przejściowo klasztoru w Ukmerge. Jednocześnie na polecenie generała zakonu kapucynów zakładaniem domów na Litwie zajęła się prowincja nadreńsko-westfalska. M.in. duże zasługi poniósł członek tejże prowincji ojciec Wilhelm Haim Gerats. On i wszyscy następni Niemcy spotykali się z trudnościami ze strony władz litewskich, podejrzewaniem o szpiegowanie na rzecz III Rzeszy Hitlera, podlegali *obróbce policyjnej*, chociaż faktycznie byli bez jakiegokolwiek winy. W 1928 kapucyni założyli dom w Plunge w diecezji telszańskiej, gdzie niebawem powstały nowicjat i zakonne gimnazjum. Następnie stworzyli domy w Petrašiunai i w Šiauliai. Wszystkie uległy

likwidacji w latach 1948-49 wskutek przemocy rządów komunistycznych, niektórzy zaś zakonnicy zostali deportowali na Sybir. W 1935, ze względów politycznych, został przez generalne władze zakonu ustanowiony samodzielny dystrykt litewskich kapucynów, uniezależniony od prowincji niemieckiej. Jego głównym przełożonym został ojciec Jan Baptysta Kornel Henryk Freeriks († 1980), Holender, były przełożony klasztoru w Nowym Mieście n/Pilicą i w Łomży w Polsce. W 1939 odbyła się z upoważnienia generała zakonu kanoniczna wizytacja. Stan posiadania litewskich kapucynów przedstawiał się wtedy następująco: dystrykt liczył 3 domy zakonne, 30 zakonników, w tym 24 Litwinów i wśród nich 1 kapłana, pozostali byli cudzoziemcami. Dwaj pierwsi klerycy otrzymali święcenia kapłańskie w 1944, dwaj następni w 1948. Za rządów sowieckich zakonnicy żyli w rozproszeniu. Współcześnie 11 II 1991 generał zakonu Flavio Robert Carraro wraz z definitorium generalnym powołał do istnienia na Litwie wiceprowincję generalną pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny z Lourdes, jej domem centralnym jest przepiękny klasztor w Dotnuva, niegdyś należący do zakonu braci mniejszych bernardynów. Pierwszym wiceprowincjałem został Adam Ignacy Miłašius. W chwili obecnej wszyscy starsi kapłani pracują na sześciu placówkach duszpasterskich, jeden jest ojcem duchownym seminarium diecezjalnego w Kownie. W 1993 wiceprowincja odbyła swoją pierwszą powszechną kapitułę, w której brało udział dziesięciu zakonników (por. ilustrację 10 na s. 138).

Rozdziały trzeci i czwarty łączą się treściowo, są poświęcone omówieniu działalności zakonu kapucynów na Litwie od czasu osiedlenia się na trwale w latach dwudziestych naszego wieku i sylwetkom czterech wyróżniających się zakonników, którzy byli jej animatorami: Janowi Kazimierzowi Kureskiewiczowi-Kudirce, Janowi Baptyście, Kornelowi Henrykowi Freericks'owi oraz żyjącym Wilhelmwowi Haimo Gerats'owi i Stanisławowi Mikołajowi Dobrovolskisowi. Mamy tu przedstawioną piękną kartę dziejów kapucynów na północy Europy, pisaną przez przedstawicieli różnych narodowości zjednoczonych ideą ewangelicznego chrześcijaństwa w duchu św. Franciszka z Asyżu, wśród najrozmaitszych przeciwności, w oczekiwaniu na najgorsze w latach 1940-48 i w mocy nadziei aż po rok 1990, która nie ustaje. Bezsporną zasługą kapucynów litewskich było i jest duszpasterstwo parafialne, ewangelizacja przez głoszenie rekolekcji i misji, katechizacja, apostołstwo chorych i krzewienie Franciszkańskiego Zakonu Świeckich, zwanego trzecim zakonem, franciszkański styl życia. Z poczuciem realizmu podejmowali też działalność wydawniczą i oświatową: w Plunge wydawali książki do nabożeństwa i miesięcznik *Lurdas*, poświęcony pobożności maryjnej, i prowadzili szkołę średnią ukierunkowaną na szersze oddziaływanie. Wreszcie wraz z obecnymi na Litwie regularnymi zgromadzeniami franciszkańskimi założonymi przez kapucyna bł. Honorata Koźmińskiego w liczbie około trzystu zakonnic bezhabitowych współtworzyli wydawnie środowisko swoistej duchowości ewangelicznej. Zgromadzenia Honorackie odegrały poważną rolę w okresie dominacji ideologii komunistycznej, wpłynęły znacząco na podtrzymanie i rozwój katolicyzmu. Wraz z całą Litwą doczekało się wolności ośmiu kapucynów Litwinów żyjących w kraju. Obecnie, zorganizowani w wiceprowincję generalną, zaangażowani w życie Kościoła, w duszpasterstwo, próbują odrodzić także w swej ojczyźnie duchowość kapucyńską, już dawniej wśród litewskich katolików szeroko znaną.

Marian Jerzy Cygan, OFM Cap.